YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

4.2.2021 VVTDno-2021-68

Asia: VNS 3/2020 vp Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston selonteosta kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta. Mandaattinsa mukaisesti valtuutettu keskittyy lausunnossaan toimintaohjelman kotimaiseen täytäntöönpanoon.

Systemaattisuutta, kattavuutta ja pitkäjänteisyyttä syrjintätiedon keruuseen

Selonteossa huomioidaan useissa kohdin yhdenvertaisuuden merkitys eri tavoitteiden kansallisessa toimeenpanossa. Yhdenvertaisuus on keskeinen osa tavoitteita 10 (eriarvoisuuden vähentäminen) ja 16 (rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto), mutta myös kaikilla muilla Agenda2030:n tavoitteilla on yhdenvertaisuusulottuvuutensa. Agenda 2030:n tavoitteiden yhdenvertainen toteutuminen vaatii tietoa eri tavoin epäedullisissa asemissa olevista ryhmistä. Syrjintätiedon määrä suomessa on kasvanut ja laatu parantunut viime vuosina (ks. Mannila, Simo, 2019: *Syrjinnän seurannan kansalliset tietolähteet*)), mutta **systemaattinen syrjintätiedon keruu vaatii nykyistä parempaa tiedonkeruun organisointia ja lisäresursseja**. Useisiin syrjintäperusteisiin ja syrjinnän muotoihin liittyvä tieto ei ole saatavissa rekisteriaineistoista, vaan laadukkaan tiedon saaminen vaatii esimerkiksi haastattelututkimuksia. Agenda2030:n tavoitteissa viitataan valmisteilla olevaan perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaan. Jotta perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma voisi edistää Agenda2030:n tavoitteiden toimeenpanoa, tulisi toimintaohjelmalla olla merkittävästi kaavailtua isommat resurssit tuottaa tietoa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa.

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETTU PL 24 00023 Valtioneuvosto Puhelin: 0295 666 800 Sähköposti: yvv@oikeus.fi Internet: www.syrjintä.fi

Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus

Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus mainitaan selonteossa tavoitteiden 10 (eriarvoisuuden vähentäminen) ja 16 (rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto) yhteydessä. **Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa yhdenvertaisuuslain osittaisuudistusta, joka mahdollistaa vahvemman puuttumisen syrjintään työelämässä ja paremman oikeussuojan syrjinnän uhreille** (ks. *Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018*). Oikeussuojaa parantaisi erityisesti yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle annettava oikeus määrätä yhdenvertaisuuslain mukaisesta hyvityksestä sekä yhdenvertaisuusvaltuutetulle palautettava mahdollisuus saattaa syrjintäasioita lautakunnan käsiteltäväksi ilman nimettyä uhria. Myös yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivallan laajentaminen syrjintään työelämässä parantaisi syrjinnän uhrien oikeussuojaa. Lakiuudistuksessa tulisi myös säätää oppilaitoksille nykyistä vahvempi velvollisuus puuttua oppilaisiin ja opiskelijoihin kohdistuvaan häirintään. Oppilaitoksen toiminta määriteltäisiin syrjinnäksi, jos oppilaitos ei puutu oppilaaseen tai opiskelijaan kohdistettuun häirintään.

Alkuperäiskansojen oikeudet olennainen osa useiden tavoitteiden toteutumista

Globaalisti useiden Agenda2030:n tavoitteiden (erityisesti 10, 17, relevantti myös tavoitteille 4, 7, 8, 9, 12, 13, 15, 16) oikeudenmukainen toteutuminen vaatii alkuperäiskansojen oikeuksien turvaamista. Suomen tulisi pyrkiä esimerkiksi, josta muut maat voivat ottaa oppia. Tällä hetkellä alkuperäiskansa saamelaisten oikeuksien toteutumisessa on useita ylimpien laillisuusvalvojien ja kansainvälisten sopimusten valvontaelinten toteamia puutteita. Kriittisiä huomioita ovat saaneet erityisesti eri viranomaisten tapa ohittaa tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen (free, prior and informed consent, fpic) hankkiminen alkuperäiskansa saamelaisilta heidän oikeuksiinsa ja asemaansa olennaisesti liittyvissä päätöksissä. Alkuperäiskansa saamelaisten oikeuksien turvaamiseksi **Suomen tulee ratifioida ILO:n alkuperäiskansoja koskeva sopimus nro 169 ja toimeenpanna kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten saamelaisten oikeuksia koskevat suositukset**.

Vammaisten henkilöiden oikeudet

Kuten selonteossa todetaan, hallituksen tavoitteena on suojata työelämän oikeuksia ja taata turvallinen työympäristö kaikille työntekijöille, erityisesti epävarmassa työsuhteessa oleville (tavoite 8: Ihmisarvoista työtä ja

talouskasvua). Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää tältä osin erityistä huomiota työelämäosallisuuteen, eli työelämään pääsyyn liittyviin yhdenvertaisuusongelmiin. Tutkimusten ja selvitysten perusteella esimerkiksi etnisten vähemmistöjen ja vammaiset ihmisten kokema syrjintä työelämässä ja työhönotossa on yleistä. Kuitenkin työsuojeluviranomaisissa ja tuomioistuimissa käsiteltävät työsyrjintätapaukset koskevat useimmiten työsuhteen päättämistä iän tai terveydentilan perusteella. Näyttääkin siltä, että **vähemmistöjen pääsy yhdenvertaisuuslaissa turvattuihin oikeuksiinsa ei toteudu tehokkaasti työelämässä, varsinkaan rekrytoinnin osalta**.

Lisäksi vammaisten henkilöiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia päästä työelämään vaikeuttavat olennaisesti lainsäädäntöön ja viranomaiskäytäntöön liittyvät rakenteelliset ongelmat, joita työ- ja elinkeinoministeriö on kartoittanut *Vammaisten henkilöiden työllistymisen rakenteelliset esteet* -selvityksessään. Työelämälainsäädäntöä on yleisesti kehitetty vammattoman ihmisen lähtökohdista. Vaikka toimenpiteitä onkin vuosien saatossa kohdennettu välityömarkkinoille ja osatyökykyisten kuntouttamiseksi ja työllistämiseksi, niin vammaisten ihmisten osallistuminen työelämään on Suomessa vielä huomattavan alhaista. Perinteisesti vammaiset ihmiset on ohjattu eläkkeelle, vaikka he olisivat kouluttautuneet ja hankkineet ammatin.

Voimassaoleva työlainsäädäntö, yhteisvaikutuksessa vammaispalvelulainsäädännön sekä eläke- ja muun etuussääntelyn kanssa, vaikeuttaa keskeisiltä osin vammaisten ihmisten yhdenvertaista pääsyä osaksi työelämää. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsookin, että nykytilanne ei vastaa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta Suomelle johtuvia velvoitteita. **Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että edellä kuvattuihin työelämän yhdenvertaisuuden ongelmiin etsitään ratkaisuja hallitusohjelmaan kuuluvaa yhdenvertaisuuslain osittaisuudistusta valmisteltaessa**.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman

Ylitarkastaja Matti Jutila